

TÓTH TIBOR:
RENDELETEK A BUJASENYV ELHÁRÍTÁSA ÉS MEGELŐZÉSE
ÉRDEKÉBEN¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Az 1848-as márciusi forradalom és az első független minisztérium kinevezése után került sor – többek között – a katonai egészségügy megszervezésére is. A katonai egészségügy a sokféle szervező és gyógyító munka mellett igyekezett szoros kapcsolatot tartani a polgári egészségügy irányítóival és intézményeivel is. Korán felismerték a megelőzés jelentőségét és szükség esetén megfelelően intézkedtek.

Így történt ez a bujasenyv (szifilisz) esetében is. Ez az igen veszedelmes nemibetegség a katonák között széles körben elterjedt volt, és gyógyítása igen hosszú időt vett igénybe. És mint írják: „...vitézeinket leghuzamosabb ideig a harcmezőtől távol tartja...”

1848 őszén közel tíz, a bujasenyv megelőzésével és gyógyításával kapcsolatos rendelkezés jelent meg, sőt ilyen bizottság is létrejött. Ezen rendelkezések közül kettőt közreadunk.

A bujasenyv elhárítása és megelőzése érdekében a Kereskedelmi Minisztérium a Honvédelmi Bizottmány meghagyásából már 1848 novemberében utasítással fordult a megyékhez és kerületekhez.

6569/737.

A kereskedelmi minisztériumtól

Jász és kun kerületének

A magyar hadügy minisztérium ide érkezett közleményéből kitűnően, hogy a számos tábori betegeknek 2/3 része buja senyvben sínlődik, – ezen kór további terjedésének meggátolására szigorú intézkedések kívántatván e kerület közönsége ennél fogva oda utasítatik miszerint:

1^{ör}. tiszti orvosainak szigorú kötelességül tegye, hogy a mennyiben netalán, itt, ott kéjhölgyek léteznének, azokat egészségi állapotuk tekintetéből figyelemmel kísérvén, minden héten – meghatározott időben – hatósági felügyelet mellett megvizsgáltassa.

2^{ör}. azon kéjhölgyek, kik buja senyvben szenvedni tapasztaltatnak, a hatósági kórházakban díj nélkül gyógyíttassanak.

---

¹ Forrás: Tóth Tibor: Adalékok a szabadságharc alatti betegápolás történetéhez. = Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica 102–104 (1983) pp. 231–233.

A szerző által felhasznált levéltári források:

Szolnok megyei Levéltár, 48-as irományok 350/1849.

MOL Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium egészségügyi osztály. 1849. Fons. 10. Pos. 1. Prot. szám: 1701/B. Jún. 14. 849. Rakt. szám: 523.

MOL Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium egészségügyi osztály. 1849. Fons. 10. Pos. 3. Prot. szám: 1708/B. Érck.: Június 15-én 849. Rakt. szám: 523.

3^{or}. a szülő intézetekben észreveendő vagy felfedezendő bujasenyves személyek, kellő gyógyítás végett, a nyilvános kórházakba tétessenek által.

4er. Buja senyvben szenvedő bármi szegény férfi vagy néember – minden különbség nélkül – a hatósági kórházakban díjmentesen ápolást nyerjen, mire nézve a kórházak előjáróinak, az ily betegeket, – azon ürügy alatt, hogy más hatóságokhoz tartoznak – elutasítani szigorú felelet terhe alatt tiltassék meg, – végre.

5^{ör}. A tiszti főorvosok oda utasítassanak, hogy a beküldeni szokott hivatalos jelentéseiket, a bujasenyvre is különösen kiterjesszék, – és a kuruzsló asszonyokra, kik e bajban füstölések által olly számos szerencsétlenségeket idéznek elő, éber figyelmet fordítsanak, s őket efféle gyógyítástól eltiltsák.

Budapest November 16 án/848.

a honvédelmi bizottmány meghagyásából
Ambrus Mihály

A következő év derekán 1849. június közepén a belügyminiszter adott ki egy általános jellegű utasítást a bujasenyv felderítése, megelőzése és gyógyítása érdekében. Ennek melléklete az orvosoknak szól és a gyógyítás módját ismerteti.

1701.B./8.p.e.o.

Hódolatát a magyar kormány iránt valamely hatóság buzgóbban nem nyilváníthatja, mint midőn annak, nagy fontosságú czélai kivitelében, teljes készséggel segédkezet nyújt.

Ily nagyfontosságú czélt kíván megközelíteni a hazai kormány, midőn honmentő harcosaink' egéssége s férfias ereje körül intézkedik.

Az, a mi több vitézeinket leghuzamosabb ideig a harczmezőtől távol tartja, olyan betegség, mely a tisztátlan nőszemélyekkel közösködésből ered; azért

I. Minden hatóság azonnal szigorúan tartozik intézkedni, hogy minden ily személyek' egésségi állapota, azon kimélettel, mellyel általjában a női szeméremnek tartozunk, a hatóság rendes, vagy ez esetre kijelölt orvosai által a lehető legnagyobb figyelemmel s az orvostudomány jelenkori kellékei szerint, megvizsgáltassék.

II. A vizsgálat eredményeül:

- a) a teljes egésségesek; –
- b) gyanúsok; és
- c) betegek jegyzőkönyvbe írássanak be.

III. Az egésségeseknek 7 napra szőlő egésségi bizonyítvány kézbesítessék, a gyanúsok és betegek pedig kórházba utasítassanak, az otthoni gyógyítás semmi esetben sem engedtetvén meg.

IV. A vizsgálat minden 7-dik nap ismételtessék.

V. A gyanúsok, ha a kórházban nagyobb tisztaság és visszatartás után 5-öd napra egésségeseknek találtatnak, egésségi bizonyítvány mellett szabadon eresztessenek, s míg kéjhölgyek maradnak, a rendszerinti vizsgálatnak alávetessenek.

VI. A kórházban felgyógyúltak, csak tökélyes egésségesen és hasonló bizonyítvány mellett bocsátassanak el.

VII. A vizsgálati jegyzőkönyvnek egyike a hatóságnál, másika a hatósági orvosnál álljon, s ennek tisztáni kezeléséért az idézett orvos felelősséggel tartozzék.

VIII. Minthogy az ily nőszemélyek' kiösmérése a hatósági rendőrség' s nem az orvos' dolga, az e tárgyban működő biztosok' tiszta jellemére, buzgóságára: a ház-birtokosok' vagy ügyelők', nem különben a kerítők bejelentési készségére a hatóság fő figyelmét fogja fordítani.

IX. Minden nőszemély, ki kéjhölgyi állása mellett, magát a hatóság eképi rendelkezései alól kivonni s így az államnak az emberi egészség' megrontásával tetemes kárt okozni igyekszik; a hatóság' helybeli körülményeihez képest büntetessék. Ellenben

X. Az ily nőszemélyek az egyesek' durvaságai, akarat elleni kényszerítései ellen védve legyenek.

XI. Semmi esetben se engedessék meg, hogy ők az utczákon járkálva vagy lakaik' ablakainál, ajtainál, mint árúczikkek magokat mutogatva ifjainkat ingereljék s kísértetbe vigyék.

XII. Minden város, hol eddig rendezett kórház nincs, a bevezetésben kimondott elvnel fogva is hazafiúi kötelességének ösmerje egy kórház alakítását melyben az efféle betegek kellő orvoslást nyerjenek.

XIII. A kórházi költségek fedeztessenek részint azon kézi munkákból, melyeket az ily nőszemélyek teljesíteni képesek; részint gyűjteléből, részint, a netalán hiányzó öszveg, a közpénztárból.

Ide csatolva küldöm az ugyan ezen tárgyban a főorvosoknak szóló rendeleteket és utasításokat.

Kelt Budapesten, Június 14-én 1849.

Belügyminister

- - - - -

1708.B./11.p.e.o.

Az orvosokhoz figyelmeztetés a bujasenyv tárgyában az egészségi osztály részéről.

Nem szándék a bujasenyvet illetőleg az orvosok egyéni tapasztalataikba, meggyőződésökbe bevágólag intézkedni; hanem minthogy nincsenek olly szélsőségek, melyek e szakban egyenként mint vezér teendők nem állittattak volna fel: szükségesnek itéljük orvostársainkat némelyekre figyelmeztetni.

1) A legújabb tapasztalatok szerint a kezdődő bujasenyves fekélyt, ha az terjedtebb lobbal nem lép fel, mész péppel² a baj hatodik napja előtt el lehet vetéltetni.

2) Minden fekélyben, melly 6 napon' tul terjed, főkép a belső gyógyítást szükség szem előtt tartani; a külső szerek csak tisztogatásból, minden beható ingernek eltávolításából álljanak.

3) A másodlagos bujasenyvben, ha a csontrendszer van megtámadva, – a rágó higany; ha pedig a nyálka hárttyák – a vörös higany csapadék rendelő.

4) Az előleges kankehes vagy takáros folyásokban a lobellenes gyóymód után, a cinnbaris artificialis napjában fél szemerenként magneziával adva használtassék.

5) Minden higanyos vevény kis mértékben kénvirággal vegyitessék. Ez által nem csak általjánban akadályoztatik a higanynak későbbi ártalmas hatása, hanem a legközelebb bekövetkehető nyálfolyás is, mely a gyógyítási időt hosszabbitaná és a fogaknak tetemesen árthatna, lehetlenné tétetik.

Kelt Budapesten, Junius 15. 1849.

Bugát Pál
a köz egészségi ügy osztály igazgatója

² „Pasta vienensis: oltatlan meszet porrá törvén, erre annyi borlét kell tölteni, mennyi annak tésztává képzésére elegendő; belőle egy kis falapoczkával annyi tétetik a fekély fölébe, mennyi azt eltakarja; rajta hagyatik, míg a készült pörk magától le nem válik.”